

Den svarta våren

— *kampen om Beata* —

Karin Floryd
Mars 2006

Juni 1886

Ljungbyhed den 25 Juni 1886

Älskade Moder och Syskon!

Jag vill nu fatta pennan i hand för att skriva några ord och rader till Eder, och vill med det samma låta eder veta att jag har helsan och önskar eder densamma.

Vi har nu firat midsommar, här var mycket att se. Det är kallt och rägnigt väder här och det är väl det samma.

Äntligen skrev Karl ett brev hem! Modern som fick det välkomna brevet kallades Fere-Nillan. Hon var änka efter Torkel, bonden i Furutorp. Åren med Torkel hade varit många men gått snabbt, inte minst till följd av barnen. Soffi föddes annandag jul 1852, nästan på dagen nio månader efter bröllopet. Bengt föddes två år senare, följd av Per och så Helena som bara levde till sin andra sommar. Karl blev den femte och siste, tolv år yngre än Soffi. Det var många år i följd som huset hade fyllts av ljuden av livliga, hungriga barn som skulle ha kläder och föda.

Nilla drev gården med järnhand. Eftersom hon var änka ägde hon inte gården utan fick arrendera den av sina barn. Bengt hade varit i Amerika några år men hade kommit hem igen. Han arbetade hemma på gården och Karl gjorde rekryten i Ljungbyhed. De andra var ute i arbete. Svälten fanns kvar i minnet, den svåra svälten i slutet av 60-talet då så många fick lämna hus och hem och ge sig ut på vägarna och tigga till sig mat för dagen. Eller emigrera till Amerika, om det fanns pengar till biljetten. Nilla kunde klara arrende och skötsel av gård och barn genom envishet, hårt arbete och sparsamhet.

Denna junikväll satt hon vid spiseln med händerna knäppta i knät och lyssnade när Bengt läste brevet från Karl. Det hade varit en hård dag på åkern och först nu hade de haft tid för att sitta ner och läsa brevet ordentligt.

Det är mycket någare i år än det var i fjor, nästan med allting men det hör ingen nöd bara man passar sig väl. Jag får nu sluta för denna gång, helsar vänligen

Karl Torkelsson

Om ni vill skriva till mig så är min adress så här

Beväringssoldaten No 574

Karl Torkelsson, 3:e kompani

Ljungbyhed, Klippan

Men hur skulle hon kunna skriva till honom? Hon kunde läsa tryckta bokstäver från tidningen och i katekesen men hon hade inte gått i skola så länge att hon hade lärt sig läsa handskrivet. Hon kunde själv skriva nödtorftigt men det blev inte så vackra bokstäver. Oftast skrev hon bara anteckningar om sådd eller kredit hos handlaren eller vilken dag kon hade kalvat. Att skriva brev överlät hon åt andra.

Vårvinter 1887

Karls beväringstid tog slut, det blev vinter och vila och det fanns tid för tankar om framtiden. Karl hade ambitioner och ville ta över gården. Han ville lösa ut syskonen och driva hemmanet själv. Att skaffa fler kor, att bryta åkrar och dika ut myren, att välja sig en hustru och att få barn, att se en ny generation födas och växa upp – se det var drömmar för Nillas yngste son. Han hade lika hetsigt humör som Nilla och brodern Per men Karl hade ett vinnande sätt och visste hur han skulle kontrollera sitt humör. Bengt däremot var förnöjd med det som fanns och det han hade. Han ville inte ställa till bråk och gick oftast undan när Karl och Per rök ihop – vilket hände allt oftare.

Per var mörk i synen när han mötte Karl. Ofta undvek de varandra och det var sällan de åt kvällsvard samtidigt. Nilla såg deras hårda blickar men vad skulle hon kunna göra? Hur skulle hon kunna stoppa ett bråk mellan två män, där den ena var tjugotre och den andra nästan trettio år? Även om de var bröder och hon var deras mor så var det en omöjlig uppgift.

Per sökte sig en hustru men hans hetsiga humör gjorde flickorna tveksamma. Det tycktes Per som att flickor vägde honom, värderade honom och fann att han var för lätt, medan Karl som var ljusare till sinnet vann allas hjärtan. Han, den långa och ståtlige Per, befanns mindre värd än den pojaktige Karl. Per avskydde det och det gjorde honom vred, lynnig och misstänksam.

Men så fanns Beata. Beata var torpardotter i Lönsholma. Hon hade runda kinder, stora ögon och långt mörkt hår. Det hade han sett när han hade gått förbi torpet i Lönsholma en kväll. Det var just i pausen när potatisen var färdigkuvad och innan arbetet med höet skulle börja. Beata hade suttit under ett träd och lekt med en kattunge. Källingen hade fastnat i håret så att knuten kom i oordning. Hon fick ta loss hårnålarna och börja om på nytt för att få ordning på knuten. Bilden av Beata med det utslagna håret kom för honom ibland. Hon var vackrare än någon annan.

Och hennes ögon. Det fanns en värme i dem. Hennes ögon bar på en värme och livsglädje som han visste skulle kunna stilla hans eget upproriska sinne. Hon var fyra år yngre än han och en bättre hustru och mor till hans barn kunde han inte drömma om. Bengt visste att Per tänkte på Beata, men att tala med hennes föräldrar eller med Mor om giftermål – ja, det hade han inte vågat ännu. Nilla kunde ha en skarp tunga och det skulle inte vara lätt att bli sonhustru utan att vara godkänd av henne.

April 1887

Så satt de åter vid bordet, Nilla och den lugne, trygge Bengt. Det var i slutet av april, denna vår som Nilla resten av sitt liv skulle kalla Den Svarta Våren.

Christianstads Lazarätt den 17/4 87

Guds nåd som öfvergår allt förstånd förvare våra hjertan Christum till ett evinneligt lif, amen!

Ömt älskade Moder och syskon, jag får nu låta eder veta att jag ännu lefver, men huru länge det står alltsammans i Guds hand.

Kära moder och syskon, ni saknar mig i hemmet men betänken att om icke Herrans hand varit öfver mig så kunde vi nu varit för evigt åtskilda från hvarandra, men om Herrans vilja så är så kunna vi kanske ännu en gång få återses. Ja, Herren hjelpe oss.

Det var mitt i allt vårarbete, när det var som mest hektiskt. Man skötte sitt arbete på gården och sådde, satte potatis och plöjde. Höns och grisar skulle matas och kalvningar passas. Man mjölkade och bar in ved och lagade mat och åt. Men till skillnad från förr hade en tystnad lagt sig över arbete och måltider. Det fanns så lite att säga och så mycket att tänka.

Ryktet om det som hade hänt på Furutorp hade snabbt spridit sig mellan byarna. Prästen hade predikat om Kain och Abel och många gjorde sig ärende till Furutorp eller åtminstone till någon av granngårdarna för att höra skvaller. Det var svårt att gå till kyrkan och känna allas blickar och det var lika svårt att vara hemma eftersom det skulle skvallras ännu mer om man inte visade sig i kyrkan.

Jag vill omtala huru skötseln tillgår. När jag kom till doktoren så undersökte han i alla såren om huruvida hagelen skulle kunna utagas, men som han ansåg att de voro allt för långt ingångna, därför beslöt han att låta dem sitta och alltså läka dem inne. Såren äro nu förbundna med häftor. Kallt omslag förbindes om magen och ryggen 2 gånger dagligen. Ett mycket svårt håll känns efter det haglet. I synnerhet om nätterna när jag vaknar, vrider mig eller när jag andas djupt så tar det så skarpt att det nästan känns som hjertat skulle springa. Men annars är jag friskt i hufvuder så att jag kan läsa och förstå.

Bengt såg upp och Nilla suckade. Om Karl hade dött av skotten hade Per blivit ställd inför rätta för brodermord och hur hade det slutat? Visst var det en lättnad att Karl levde men det fasansfulla som hade hänt låg tungt över alla.

Och Per. Han gick med tunga steg över gården. Nilla kunde se honom försvinna över gärdet med storstövlar på. Han sa inget av egen kraft så det gick bara att gissa sig till vad som egentligen hade hänt. När de talade med honom svarade han undvikande eller inte alls. Långa stunder kunde han bli stående med hackan i handen och bara stirra tomt framför sig. En natt hade Bengt vaknat och varit tvungen att gå ut på tunet. Han såg att något rörde sig i ladugården och gick tyst dit. Han hörde Per snyfta och hulka förtvivlat. En lång stund stod han i mörkret och hörde broderns gråt innan han lika tyst gick tillbaka in i kammaren. Efteråt låtsades han inte om att han hade hört något men han verkade vaksam och gick ofta ut och letade efter Per när han var borta oförmodat länge.

Ni helsas så hjertligt ifrån mig allesammans men särskildt broder Per der han går bedröfvad. Käre, bekänn dinna synder för Herran, han är trofast och rättvis att han förlåter oss synderna derest vi bekänna och öfvergiva synderna.

Helsen slägtingar och alla dem som vilja vara hälsade att om det är Herrans vila så få vi kanske ännu en gång träffas med lifvet.

Högaktningfullt Karl Torkelsson

Min adräss är salen No 7, Christianstads Lazarätt.

De kunde ana vad som hade hänt. Per hade varit i tjänst på en gård i Frösboholma och kom inte hem så ofta. Karl arbetade hemma på gården och hade allt oftare talat om att söka sig en hustru. Han försvann ibland oförmodat iväg när dagens arbete var över, visslande som en förvuxen småpojke. Han hade många vänner så det var svårt att veta varthän han gick och vad han gjorde. Ibland tog det lång tid innan han var hemma igen men han arbetade lika hårt som alla andra så det var ingen som protesterade.

Inte förrän Per oförmodat kom hem en kväll. Han gick den långa vägen från Frösboholma och över Lönsholma på väg till Furutorp. Det höll på att skymma men han tog ändå vägen förbi Beatas hem. Han hörde röster från gårdstunet och hann nätt och jämt kasta sig ner bakom stengärdet för att inte bli upptäckt. Han kände igen Beatas röst men vem talade hon med? Han låg där likt en tjuv om natten och lyssnade. Han ville gå därifrån. Han ville egentligen inte höra mera men det var som om kroppen inte lydde honom. Rösterna kom närmare och han kände paniken stiga. Han var rädd för att bli upptäckt och en del av honom ville rusa därifrån, medan en annan ville krypa närmare för att bättre höra vad som sades och vem det var Beata talade med.

Innan han hann bestämma sig för vad han skulle göra vände Beata och hennes sällskap och gick åt andra hållet. Han låg kvar en lång stund och väntade. Hjärtat bultade så förtvivlat hårt och han var tvungen att låta det lugna sig innan han kunde fortsätta vandrigen hemåt. Besöket i hemmet hade inte precis blivit som han hade tänkt sig. Senare på kvällen hörde han Karl komma hem och plötsligt förstod han vem det var Beata hade talat med.

Det var hans egen bror. Hans egen bror hade åter besekrat honom. Hastigt reste han sig. Utan att någon såg det tog han med sig hagelbössan och gick ut på tunet mot Karl.

Christianstads Lazarätt den 21/4 87

Ömt älskade Moder och syskon!

Guds frid hvile öfver Eder Nu och till evig tid!

Det gläder mig att höra att ni har helsan der hemma och det var roligt att höra att broder Per han har helsan. Jag har mycket bekymmer om honom, än på ett och än på ett annat sätt. Men kära broder, jag har inte något ondt emot dig och vill heller icke vålla dig något ondt.

Men låtom oss inte glömma att tacka Gud för denna hans stora nåd emot mig och äfven emot dig, således för oss båda på samma gång, att inte djefvulen fick sitt spel fram som han förmodade. Förmärk - det kunde blivit döden för dig om jag hade aflidit. Ja Herren hjelpe oss allesammans till evig tid.

Jag orkar inte att fresta mig längre med att skrifva för då får jag feber. mig,

Oktober 2005

Jag försöker låta bli att slamra med disken för att kunna lyssna på samtalet vid bordet, där Sven-Arne och Pappa läser de gamla breven. Jag ser ut genom fönstret. Kanske stod Nilla en gång just här och hörde breven läsas upp. Kanske hörde hon ljuden utanför precis som jag gör. Kanske gick katten förbi på samma ställe, kanske satt Bengt vid bordet och läste breven, just där Pappa och Sven-Arne sitter. Nej, förresten, där kan han inte ha suttit. Köket var inte så stort på Nillas tid.

Sven-Arne vänder blad i pärmen och fortsätter läsa. Jag torkar händerna och sätter mig vid bordet för att lyssna. Inte går det att stå vid diskbänken när ett sekelgammalt drama får liv!

April 1887

Christianstads Lasarett den 29/4 87

*Jesu Christi nåd, Fadrens eviga kärlek och den helige Anders delaktighet
vare med eder, och oss allesammans!!!*

*Ömt älskade Moder och syskon. Jag vill nu fatta pennan i hand för att
meddela eder om mitt förhållande.*

*När Doktorn kom in till oss i dag frågade jag honom när jag får åka hem.
Han sade då att jag fick komma härifrån nästa måndag. Jag blef mycket
glad deröfver att komma härifrån för tiden är mycket lång här.*

*Ja jag får nu säga eder farväl tills vi få återses. Jag får inte glömma att
säga dig kära Per att om inte den milde Herren vår dyre frälsare gått
emellan oss så hade det blifvit en blodskam och ett brännmärke som blifvit
svårt att bära men nu bjudes nåd och förlåtelse. Helsen släktingar och
vänner*

Vänligen från er son och Broder

Carl

1890-talet

Trots att ingen kunde tro det när det förfärliga hade hänt så blev det ändå någon slags ordning på tillvaron igen. Livet återvände och sårn i kroppar och själar läkte hjälpligt.

Nilla styckade av en fjärdedel av hemmanet och lät bygga hus där. Det var inflyttningsklart i mars -91. Pigan hade tagit in ved i köket i det nya huset. För att det snabbt skulle bli varmt hade hon tänt en brasa av töre och späntved. När Nilla kom in och såg slöseriet blev hon ursinnig. Vreden fick hennes blod att svalla och hon fick slag och dog. I stället blev det Bengt som flyttade in. Soffi stannade som hushållerska åt Bengt.

Per orkade inte vara kvar på gården utan flyttade till Frösboholma. Han gifte sig året därpå med Augusta Bengtsson och blev torpare i Granetorp.

Karl hämtade sig från sina kroppsliga besvär. Det hände att han grimaserade av smärta när arbetet blev tungt. Kvidande, som av mardrömmar, hördes från honom om nätterna och ibland kunde man se ett ögonblicks tvekan innan han öppnade dörren om det var mörkt ute men han talade sällan eller aldrig om det som hade hänt.

Han tog över gården, så som han hade tänkt sig innan den svarta våren. Han löste ut syskonen och drev hemmanet själv. Han skaffade fler kor, bröt nya åkrar och började dika ut myren.

Beata och Karl träffades allt oftare när Karls syskon hade flyttat. De gifte sig i juni 1895, när deras första dotter var fem månader gammal. Dottern fick namnet Selma Teolina. Hon kallades Selma fast inte av mig.

Jag kallade henne Farmor.

Mars 2006

Jag har fått kommentarer på berättelsen från Magnus som är släktforskare. Han skriver att Beata tjänade piga några år runt 1890, först i Emmaljunga, och att hon till sist hamnade i Furutorp. Var det manne hon som tände brasan i köket hos Nilla?